

LUFTA E SHKODRËS 1912-1913 DITAR ANONIM

Lufta e Shkodrës kundër agresionit serbo-malazes në vitet 1912-1913 është një ngjarje madhore në historinë tonë kombëtare, së cilës nuk i është kushtuar rëndësia dhe vëmendja që meriton. Një problem tjetër lidhur me pasqyrimin historiografik të kësaj ngjarjeje është edhe mungesa e burimeve vendase ku përfshihen memorialistika dhe ditaret e personaliteteve të njohura që kanë qenë pjesë e kësaj luftime.

Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë në Tiranë, botoi së fundmi 'ditarin anonim' të Luftës së Shkodrës, përgatitur nga historiani dhe studiuesi Hasan Bello. Ditari është botuar fillimisht në tre numra të revistës Kumtari. Ai gjendet i fotokopjuar në Arkivin Qendror të Shtetit dhe në origjinal në Arkivin e Muzeut Historik të Shkodrës. Ky libër hedh dritë për një nga luftrat më të mëdha që shqiptarët kanë zhvilluar në shekullin e XX-të për mbrojtjen e atdheut të tyre.

Ditari përfshin një hark kohor nga 10 tetori 1912 deri më 27 prill 1913, kur lufta merr fund dhe qyteti kalon nën kontrollin e forcave malazeze. Ai konsiderohet anonim për shkak se emri i autorit nuk njihet. Nga të dhënat konstatohet se ai i përket besimit katolik. Kjo vihet re gjatë gjithë ditarit dhe shënimeve që ai përcjell lidhur me ngjarje të ndryshme. Të dhënat në këtë ditar përputhen me dokumentacionin e kohës, studimet dhe librat memorialistikë që autorë të tjerë vendas e të huaj kanë shkruar për Luftën e Shkodrës.

Në libër janë pasqyruar disa shënime me data të ndryshme. Për shembull, në shënimin e datës 12 tetor 1912, që përkon me fillimin e luftës, autori përshkruan sulmet e më pas hyrjen e forcave malazeze në Koplik me ndihmën e malësorëve shqiptarë. Këta të fundit ishin mikluar nga mbreti i Malit të Zi, Nikolla, për të luftuar së bashku me forcat e tij kundër ushtrisë osmane dhe redifëve (rezervistëve) shqiptarë, që luftonin për mbrojtjen e Shkodrës. Ai tregohet objektiv kur shkruan, se që në ditët e para, drejt këtij qyteti vërshuan redifë nga Durrësi, Kavaja, Elbasani, Tirana etj. Këta të fundit ishin thirrur nga Esat Pashë Toptani, i cili ishte

komandant i tyre dhe konsideroheshin si mbështetës të tij. Kjo tregon se Lufta e Shkodrës ishte kthyer në një çështje kombëtare, për jetë a vdekje për shumë shqiptarë. Gjeografia e mobilizimit të këtyre forcave është një çështje e patrajtuar siç duhet në historiografi.

Në shënimin e datës 20 tetor 1912 autori shkruan për një letër që Hasan Riza Pasha, me cilësinë e komandantit dhe valiut, i kishte dërguar argjipeshkvit të Shkodrës, Jak Serreqit, në të cilën kërkonte mbështetje. Ai shkruan se nga letra nuk merrej vesh nëse vali u kërkonte ndihmë materiale apo njerëzore. Katolikët shkodranë, të frikësuar, kishin mbledhur një shumë prej 700 lirash. E vërteta është se, Hasan Riza Pasha kërkonte nga argjipeshkvi mbështetje politike. Kjo për shkak se malësorët katolikë, që nga kryengritja e vitit 1911 ishin implikuar me politikën malazeze. Prandaj një nga taktikat që do të ndjekë Hasan Riza Pasha dhe më vonë Esat Pashë Toptani, është bashkëpunimi me drejtuesit e klerit katolik për të influencuar tek kryetarët e malësorëve që të shpëputeshin nga forcat serbo-malazeze.

Në një shënim tjetër autori thekson se drejtuesit e klerit edhe më përpara kishin bërë përpjekje për t' i pajtuar malësorët me administratën osmane. Por këto tentativa nuk kishin patur asnjë rezultat. Me kalimin e kohës, kërret e fiseve e kuptuan se po përdorshin nga mbreti Nikolla. Prandaj, siç shkruhet në këtë ditar, të zhgënjyer, malësorët i kërkuan Nikollës që kësaj radhe të merrte angazhime me shkrim.

Në shënimin e datës 14 nëntor 1912 autori shkruan se “kisha dhe shkolla e shkjeve” në Shkodër, për tu ruajtur nga bombardimi i artilerisë malazeze, kishte ngritur flamurin francez. Ky veprim u përsërit dhe pas disa ditësh, por kësaj radhe duke vendosur flamurin rus. Një polic i forcave të mbrojtjes e ngatërroi atë me flamurin malazez dhe e hoqi me forcë. Kjo bëri që konsulli rus të protestonte tek vali u, duke i thënë “Nuk ma kanë njoftë bajrakun tem...”.

Në ditar autori flet për presionin që propaganda malazeze bënte direkt ose indirekt nëpërmjet personave të infiltruar, të cilët përhapnin disfatizëm në mesin e popullsisë. Për këtë, ajo shfrytëzoi nënshkrimin e paqes mes Perandorisë Osmane dhe aleatëve ballkanikë, dorëzimin e Edirnesë dhe Selanikut, madje ende pa u nënshkruar këto marrëveshje.

Nga shënimi i datës 18 dhjetor 1912 ku flitet për autonominë e Shqipërisë nën kujdesin e Austro-Hungarisë dhe Italisë, nxjerrim konkluzionin se autori ishte i mirëinformuar për mbledhjen e Konferencës së Ambasadorëve në Londër (17 dhjetor 1912) dhe, për vendimet që ajo do të merrte lidhur me statusin e ardhshëm të shtetit shqiptar. Këtë

informacion mund ta kishte vetëm një person, i cili kishte raporte konfidenciale ose me konsullatën austro-hungareze ose me atë italiane.

Në të gjitha shënimet konstatohet se bombardimi i qytetit është bërë kryesisht gjatë natës. Kjo për të ngjallur panik në mesin e popullsisë dhe për ta detyruar komandën e mbrojtjes që ta dorëzonte qytetin sa më shpejt.

Një nga shënimet më interesante të këtij ditari është ai datës 26 janar 1913, ku autori shkruan “Do thonë edhe qi Hasan Rizaja, komandari i Shkodrës, i ka thirrë t’parët e myslimanëve e u ka thanë: “Çka doni me ba se unë po dal e po e la”. Ata i kanë thënë qi “kur t’vini koha me dalë, na dona me ju pshtetë Austrisë”. Valiu i paska sha tue ju thanë se, “si nuk ju vjen marre me thanë ashtu. Kështenimi i Shkodrës me rrethe thonë me kenë n’vedi e ju doni Austrinë”. Kjo konfirmon faktin se Hasan Riza Pasha kishte vendosur që të tërhiqej nga Shkodra bashkë me ushtrinë osmane dhe këtë ia kishte bërë të qartë parisë myslimane, e cila shpëtimin e shihte tek vazhdimi i qëndresës dhe mbështetja austro-hungareze. Të njëjtën gjë mendonte edhe Esat Pashë Toptani e oficerët shqiptarë. Sipas tyre, tërheqja e forcave osmane nga Shkodra do të shoqërohej me masakrimin e popullsisë.

Betejat më të ashpra për mbrojtjen e Shkodrës nga agresioni serbo-malazez do të zhvillohen në periudhën kur komandonte Esat Pasha. Kjo konfirmohet nga dokumentacioni dhe dëshmitarët okularë. Një fakt i tillë pranohet në librin e dy oficerëve turq, gjeneral lejtënant Abdurrahman Nafiz dhe gjeneral brigade Kiramettin, bashkëpunëtorë të Hasan Riza Pashës e Esat Pashë Toptanit dhe anëtarë të shtabit drejtues.

Ky libër është botuar për herë të parë në vitin 1933 dhe ribotuar në vitin 2007. Prandaj akuzat për “shitje”, “dorëzim” etj, me qëllim denigrimin e Esat Pashës apriori nuk kanë bazë faktike. Sipas mbrojtësve të Shkodrës një nga shkaqet e epërsisë së forcave malazeze ishte mbështetja ushtarake që ato merrnin nga Serbia, por pse jo edhe përkrahja e malësorëve shqiptarë.

Libri “Lufta e Shkodrës 1912-1913” i shkruar nga një shqiptar katolik mbetet një nga burimet më autentike dhe më objektive për Luftën e Shkodrës. Ai radhitet, për nga rëndësia, krahas ditarit të gazetarit italian Gino Berri dhe atij të gruas së konsullit austro-hungarez, Hortense von Zambaur.